

مشکلات کودکان تیزهوش:

راه‌حلهایی برای والدین و مربیان

جی. اسکات وودینگ^۹؛ ترجمه ملوک‌السادات. حسینی بهشتی

از آنجا که کودکان تیزهوش، تافته جدابافته نیستند، و در واقع تنها کودکانی با ویژگیهای تیزهوشی هستند، آنان نیز در طی دوران رشد و بلوغ خود همانند دیگر کودکان با مشکلاتی مواجهند. لکن نبوغ آنان نیز ممکن است سبب ایجاد مشکلاتی گردد که در بین کودکان مستعد، مشترک است و از اینرو راه‌حلهای ویژه‌ای را می‌طلبد. هدف از نگارش این مقاله طرح رئوس اینگونه مسائل است و شامل پیشنهادهایی عملی برای والدین و آموزگاران به منظور جلوگیری از بروز آنها و یا در صورت لزوم حل آنان می‌باشد.

• مسائل و مشکلات کودکان تیزهوش

مطالعات گذشته (ترمن^۷، ۱۹۵۱) بر روی ویژگیهای شخصیتی تیزهوشان قویاً دلالت بر این می‌کند که کودکان تیزهوش کمتر از کودکان عادی با مشکلات عاطفی روبرو هستند. باوجود آنکه هنوز بر سر نتایج حاصله بحث و جدل است، اخیراً دانشمندان کشف کرده‌اند که بسیاری از ویژگیهای شخصیتی که میان تیزهوشان مشترک است، ممکن است در ثبات عواطف یا پیشرفت تحصیلی آنان مؤثر باشند.

اگر چه نتایج «ترمن» نشانگر آن است که غالب کودکان تیزهوش از نظر عاطفی، ثبات بیشتری دارند، لکن عوامل ذاتی شخصیتی این کودکان می‌تواند در شرایط معینی، مشکلات عاطفی را برانگیزد. علاوه بر این ممکن است مشکلات آموزشی از قبیل خستگی ناشی از عدم رقابت در دوره تحصیلی و یا اکتناع نشدن از نظر علمی، به بروز مشکلاتی مشابه در میان تیزهوشان منجر گردد.

• پیشگیری مشکلات عاطفی و آموزشی

عوامل متعددی در پیشگیری مشکلات تیزهوشان مؤثر است. یکی از آنها شناخت سریع و به موقع استعدادها در این نوع کودکان می‌باشد. هر چه سریعتر طبیعت نبوغ باز شناخته شود، والدین و آموزگاران نیز بهمان سرعت می‌توانند اطلاعات لازم در مورد ویژگیهای این نوع کودکان را جمع آوری می‌کنند. اطلاعات پیرامون ویژگیهای شخصیتی می‌تواند از سوء تفاهات و درگیریهایی که تنها حاصل فقدان اطلاعات کافی است پیشگیری بعمل آورد. هم اکنون کتب بسیاری در دسترس هستند که می‌توانند راهنمایی برای والدین و آموزگاران (گوگل^۸، ۱۹۸۴) بوده آنان را در شناسایی و درک بهتر کودکان تیزهوش و مستعد، یاری دهند.

عامل دیگری که از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، توسعه نظام ارتباطی مؤثر بین بزرگسالان و کودکان تیزهوش می‌باشد. این نوع کودکان به سرعت متوجه می‌شوند که با همسالان خود از بسیاری از جهات، متفاوتند. لذا تلاش می‌کنند خود را با بزرگسالان تطبیق دهند و چنانچه نتوانند با بزرگسالان نزدیک خود ارتباط برقرار کنند، این تصور بر آنها غلبه می‌کند که غیر طبیعی و غیر عادی بوده ارزش شخصیتی آنها خدشه دار می‌گردد. یکی از شیوه‌های بها دادن به ارتباط، پرهیز از بکارگیری

«عبارات نابود کننده» است، (وب، مکستروث و تولن^۸، ۱۹۸۴) مانند: «اگر واقعاً زرننگ و باهوشی، چرا یادت نمی‌ماند که سطل آشغال را بیرون ببری.» به کارگیری این عبارات سبب نابودی نبوغ کودک و قطع رابطه با بزرگترهایش می‌شود. روش کلیدی دیگر در جهت حفظ ارتباط مؤثر و منظم با کودک تیزهوش حمایت و مشارکت در علائق کودک است. چنانچه کودک تیزهوش به عنوان مثال علاقه وافری به رایانه پیدا کرد، ضرورت دارد که والدین حداقل، اطلاعات مقدماتی را کسب کنند. به‌طوریکه بتوانند پیرامون رئوس مطالب مورد علاقه وی بحث نمایند. داشتن هنر با دقت گوش فرا دادن و توجه کردن، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است، زیرا اغلب به خاطر سپردن تمامی اطلاعات، پیرامون کودک تیزهوش غیر ممکن است. از آنجایی که همسالان کودک تیزهوش از گوش فرادادن به توضیح و تفسیر وی راجع به یک موضوع پیچیده امتناع می‌ورزند، ضروری است که والدین و آموزگاران در این مورد صبر و شکیبایی فراوانی به خرج دهند. به کارگیری طنز در ارتباط با کودکان تیزهوش می‌تواند روشی بسیار مؤثر در پیشگیری بروز مشکلات باشد. باید دانست که کاربرد عبارات طنزآمیز در مورد نظریات فردی کودک تیزهوش در ایجاد رابطه و پرهیز از استدلال، مؤثرتر از خشمگین شدن است. عباراتی مانند: «آمادگی داری کاری را که می‌گویم انجام دهی؟!»

بسیار مؤثرتر از سرزنش کودک در مورد فراموشکاریهای مکرر وی خواهد بود. از آنجایی که کودکان تیزهوش اغلب در کاربرد «طنز» مهارت دارند، این روش در ایجاد رابطه و پیشگیری از مشکلات نقش تعیین کننده‌ای خواهد داشت. شیوه دیگر برای جلوگیری از رشد و توسعه مشکلات عاطفی کودکان تیزهوش، پیاده کردن یک نظام انضباطی است. تیزهوشان نیز همانند کودکان عادی به رعایت نظم و انضباط ملزمند و نباید با آنها همانند افرادی متفاوت با دیگران و یا برتر رفتار شود. آنان نیاز به پیروی از قوانینی روشن و صریح دارند که در آنها ایجاد حس امنیت و مورد توجه بودن می‌کند.

تنها تفاوت در رعایت مقررات انضباطی کودکان تیزهوش، آن است که شرح و استدلال این مقررات به منظور ارضاء حس کنجکاوی آنان، ضرورت دارد.

پر واضح است که کودکان تیزهوش به علت دارا بودن رشد فکری بیشتر، از نظر عاطفی نیز رشدشان سریعتر است. چنانچه مشکلاتی بروز نمایند و در روابط تأثیر گذارند و سبب سرکشی یا افسردگی کودک شوند، غالباً بهترین شیوه، موظف نمودن کودک به نگارش اینگونه مسائل است، زیرا اکثر آنان حاضر به طرح مستقیم این مسائل با والدین خود نیستند. پس از آن، والدین می‌توانند به مطالعه فهرست این مسائل بپردازند و در وقت مقتضی به بحث پیرامون آن اقدام نمایند.

توانایی فکری فوق‌العاده کودک تیزهوش با فقدان تجربه در زندگی، در هم آمیخته اغلب باعث بروز مشکلاتی جدی می‌گردد. حتی در مواقعی که این مشکلات در ابتدا به صورت جزئی مطرح بوده‌اند. نگارش این مسائل می‌تواند فضا را از تیرگی به درآورد و کودک را از فشارهای روانی نجات دهد.

مشکلات عاطفی ممکن است از مشکلات و حوادثی که در محیط آموزشی روی می‌دهد، ناشی گردد. محرومیت از داشتن همشاگردانی همسطح خود، برنامه‌ریزی آموزشی بدون انگیزه و هدف، توقع بیش از حد و غیر منطقی والدین و آموزگاران، ممکن است روابط تیره و غیر قابل تحملی را برای کودک تیزهوش ایجاد کند و در توانایی یادگیری وی نیز مؤثر باشد. والدین بایستی بدانند که اینگونه مسائل، بالقوه وجود دارند و از اینرو همواره با دقت کامل، پیشرفت تحصیلی فرزندان خود را دنبال کنند. اگر چه اغلب آموزگاران خود واقف به بروز این مشکلات هستند، لکن چون مسئول آموزش اکثریت دانش‌آموزان کلاس می‌باشند، ممکن است از بروز و گسترش این مشکلات غافل شوند. البته این موضوع تنها در مورد کودکانی که بسیار آرام و بی‌سروصدا هستند، صدق می‌کند. بنابراین وظیفه والدین است که همواره پیشرفت تحصیلی فرزند تیزهوش خود را زیر نظر داشته باشند، زیرا مشکلات درسی و عاطفی در این دسته از کودکان همواره به صورت بالقوه موجود است.

تحقیقات «گوگل»، «مک‌همزی» و «موت»^۹ (۱۹۸۵) در این زمینه نشانگر آن است که اصرار و پافشاری والدین در این کار، عاملی کلیدی در همکاری موفقیت آمیز با مدرسه و در نتیجه سهولت یادگیری فرزند تیزهوش می‌باشد.

• رفع مشکلات کودکان تیزهوش

در صورت بروز مشکل بایستی بلافاصله اقداماتی جهت رفع آن انجام داد تا بتوان استعدادهای نهفته کودک را بطور کامل، بالفعل نمود.

در موارد انفرادی که مشکلات عاطفی کودکان بزرگتر سالیان دراز، ناشناخته مانده درمان پذیرفته است، مشاوره، می تواند بسیار موثر واقع شود. تجربه مؤلف نشانگر آن است که بهترین و مؤثرترین شیوه مشاوره در مورد کودکان تیزهوش، «درمان احساسی-عقلانی» (الیس^۱، ۱۹۶۲) است که می تواند سبب تغییر در باورهای غلط کودک گردد و یا شیوه «درمان بر مبنای رفتار شناختی» (میشن باوم^۲، ۱۹۷۷) می تواند سبب دگرگونی گفتگوهای درونی فرد گردد که عامل ایجاد این مشکلات است. به عنوان مثال، کودکی که به کمال معنوی و اخلاقی پایبند است، سطح معیارها را تا حدی بالا می داند که حتی با وجود داشتن نبوغ، دسترسی به این معیارها غیر ممکن می نماید و خود سبب ایجاد «احساس اهانته» و در نتیجه گفتگوهای درونی منفی می گردد. مشاوره باید به این نوع کودکان کمک کند تا اهداف باطنی عامل ایجاد انگیزه شده فرد را در سطح واقع بینانه تری قرار دهد.

شیوه «کتاب درمانگری» (فرزیر و مک کانن^۳، ۱۹۸۱) می تواند برای کودکان کم سن و سالتر، که هنوز معنای «تیزهوش» را دریافته اند مفید واقع شود. آنها نمی دانند «تیزهوشی» به چه مشکلاتی ممکن است منجر گردد. این کودکان معمولاً به این واقعیت پی می برند که با دیگر افراد جامعه متفاوتند، اما گاهی این تفاوت را به عنوان یک نقص، محسوب می نمایند. کتابهایی نظیر نوشته «گالبریت»^۴ (۱۹۸۳) و یا کتابهای مخصوصی که پیرامون مشکلات تیزهوشان و بحث و بررسی آن مشکلات نگارش یافته است، می توانند اغلب تسکین بخش نگرانیها و مانع بروز مشکلات گسترده و جدی تر گردد.

چنانچه کودکان متعددی در یک آموزشگاه با مشکلات ناشی از نبوغ مواجه گردیدند، کاربرد شیوه مشاوره گروهی اغلب مفید واقع خواهد شد. این شیوه به دانش آموزان تیزهوش نیز در دوستیابی کمک فراوانی می نماید. حاصل تجارب مؤلف نشانگر آن است که براساس یافته های «ترمن» کودکان «نابغه» در آینده به بزرگسالانی موفق، با ثبات و سالم تبدیل خواهند شد. وقتی مسائل گسترش می یابند، قدرت تحلیل برتر کودکان تیزهوش به همراه نقصان نسبی رشد عاطفی این کودکان در مقایسه با کودکان عادی، ممکن است به مشکلاتی متعدد منتهی گردد که در کودکان کم استعدادتر یافت می شوند. پس بسیار مهم است که والدین و آموزگاران کودکان تیزهوش یا در حد تیزهوش حتی المقدور اطلاعات لازم را جمع آوری نموده و با دقت فراوان، رشد عاطفی و تربیتی این کودکان را زیر نظر بگیرند، تا در زمینه هایی که از استعداد سرشار برخوردارند، حداکثر استفاده را به منظور پیشبرد جامعه کسب نمایند.

○ ○ ○

یادداشتها

- ۱- Ellis, A. (۱۹۶۲). Reason and Emotion in Psychotherapy. New York, NY: Lyle Stuart.
- ۲- Frasier, M., & McCannon, C. (۱۹۸۱). Using bibliotherapy with gifted children. *Gifted Child Quarterly*, ۲۵, ۸۱-۸۵.
- ۳- Galbraith, J. (۱۹۸۳). The gifted kids survival guide. Minneapolis, MN: Wetherall.
- ۴- Gogel, E.M. (۱۹۸۴). Books for parents on gifted education : an annotated list. *Gifted Children Newsletter*, ۱۴-۱۵, ۲۰.
- ۵- Goegl, E.M., Mchumsey, J., & Hewett, g. (۱۹۸۵). What parents are saying. *G/C/T*, November / December, ۷-۹.
- ۶- Meichenbaum, D. (۱۹۷۷) *Cognitive behavior modification*. New York, NY: Plenum.
- ۷- Terman, L.M., & Oden, M.H. (۱۹۵۱), The Stanford studies of the gifted. In P.Witty (Ed.), *The Gifted Child*, Boston, MA : Heath.
- ۸- Webb, J., Mechstroth, E., & Tolan, S. (۱۹۸۴) *Guiding the gifted child*. Columbus, OH: Ohio Publishing.
- ۹- Wooding, G.S. (۱۹۸۷). The problems of Gifted Children : Some solutions for parents and Educators. Alberta, Canada.

○ ○ ○

